

Bader S. A., Milokost Y. O. The Criteria, Indicators and levels of Practical Readiness of the Future Teachers to Socialize Preschool Age Children in Terms of Preschool Educational Institutions

Article is devoted to the problem of training future specialists of preschool education to the socialization of preschool children in terms of preschool educational institutions. The criteria of practical readiness of future professionals to socialize older preschoolers (including cognitive, operationally and activity, personal) with the characteristics of each of the indicators defined criteria are identified and characterized. Allocated on the basis of criteria and indicators for future educators practical readiness author defines and provides detailed characterization of such readiness levels, namely low, medium and high.

Key words: socialization, the socialization process of the senior preschool children, future teachers, future teachers practical willingness to socialize preschool age children, preschool educational institution.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.

УДК 378.014.62

В. О. Зінченко

**ПОПЕРЕДНІЙ МОНІТОРИНГУ
ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ:
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Якість підготовки фахівця сьогодні визнано пріоритетним завданням модернізації системи вищої освіти. Забезпечення цієї якості пов'язується, насамперед, із можливістю вищого навчального закладу ефективно управляти навчальним процесом, завдяки чому будуть ураховані всі вимоги суспільства, ринку праці, роботодавців та особистості задля можливості здійснення останньою продуктивної суспільно значущої професійної діяльності.

Проблема управління якістю вищою освітою хоча вирішується науковцями порівняно недавно, вже має значне теоретико-методологічне та методичне підґрунтя. Проте пошуки вітчизняних науковців (Л. Білий, П. Вишневський, О. Волков, В. Гапон, В. Гуменник, С. Жарая, В. Олійник, В. Стельмашенко, Є. Хриков, Г. Цехмістрова та ін.) здійснюються переважно у напрямі розв'язання проблем управління якістю вищого навчального закладу загалом. З одного боку, такий підхід зрозумілий, оскільки сам навчальний процес знаходиться під впливом багатьох чинників, що є проявом якості різних видів діяльності ВНЗ. З іншого, – саме функціонування системи управління якістю навчального

процесу забезпечить найбільш ефективну організацію та управління іншими видами діяльності вищого навчального закладу, які є похідними стосовно навчального процесу.

Наявний науковий доробок з проблем управління якістю свідчить, що управління якістю освіти в своїй основі повинно бути системним, неперервним, аналітико-прогностичним та оперативним. У зв'язку з цим важливо застосовувати такі інструменти управління, які відповідатимуть цим важливим принципам. Серед інструментів, що найбільшою мірою відповідають означеним вимогам, науковцями виокремлюється освітній моніторинг – система збору, обробки, збереження та поширення інформації про стан освітньої системи чи окремих її елементів з метою інформаційного забезпечення управління та прийняття оптимальних управлінських рішень щодо коригування та розвитку визначеного об'єкта освітньої системи. Одним із різновидів освітнього моніторингу, який дозволяє ефективно управляти якістю навчального процесу, є моніторинг якості навчального процесу.

Зазначимо, що моніторинг якості навчального процесу активно досліджується українськими (Н. Байдацька, І. Булах, А. Денисенко, Л. Кайдалова, Л. Коробович, О. Матвієнко, Т. Олеандр, О. Островерх, Ю. Романенко, Г. Цехмістрова та ін.) та російськими науковцями (Л. Качалова, Н. Круглова, А. Майоров, І. Найдьонова, О. Пульбере, О. Сергеева, С. Сіліна, Г. Шабанов та ін.), а також упроваджується в практику вищої школи тільки у площині результатів навчального процесу та навчальних досягнень студентів, системи їхнього виховання у вищому навчальному закладі. Питання моніторингу якості процесної сторони навчального процесу недостатньо висвітлено у науковій літературі й майже не реалізується в наявних системах управління якістю. Утім, саме здійснення управління якістю процесної сторони навчального процесу дає змогу ефективно впливати на якість та результативність професійної підготовки фахівців. Тому такий комплексний моніторинг забезпечить доцільність, цілеспрямованість та ґрунтовність управлінських впливів на якість навчального процесу.

З метою перевірки наших припущень у ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” було проведено у 2008 – 2012 роках дослідження, яке передбачало розробку методичних засад моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі. Дослідження проводилось поетапно. Змістом першого етапу роботи стало проведення попереднього моніторингу задля виявлення актуального стану навчального процесу, чинників негативного впливу та визначення комплексу критеріїв оцінки його якості.

Метою цієї статті є оприлюднення результатів проведення у ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” попереднього моніторингу якості навчального процесу.

З метою організації моніторингової діяльності ми сформували експерименту робочу групу, до якої ввійшли викладачі, представники

організаційно-управлінської ланки та студенти. При формуванні робочої групи ми провели попереднє анкетування, метою якого стало виявлення рівня участі суб'єктів навчального процесу в його управлінні та їх уявлення про основні складники якості навчального процесу. Як засвідчили результати анкетування, розуміння сутності якості навчального процесу суттєво відрізнялось за категоріями суб'єктів навчального процесу. Студенти переважно (85,7%) ототожнюють якість навчального процесу з можливістю випускника відповідати вимогам суспільства й роботодавців. Значна частина викладачів (66%) вважає, що якість навчального процесу – це якість навчання. Представники організаційно-управлінської ланки (72,7%) більш широко розуміють сутність якості навчального процесу і вважають, що це якість організації та реалізації навчального процесу, спрямованого на підготовку компетентного фахівця, здатного відповідати вимогам професійного та соціального середовища. Така розбіжність поглядів, безумовно, пояснюється різними завданнями діяльності кожної з категорії суб'єктів у навчальному процесі.

Результати анкетування засвідчили, що переважна більшість студентів (88,6%) та значна кількість викладачів (55,4%) не беруть участі в управлінні якістю навчальним процесом. Це пояснювалось тим, що викладачі та студенти не бачать свого місця в управлінні якістю навчального процесу. Бесіди з представниками організаційно-управлінської ланки засвідчили, що не рідко виникає певна розбіжність між прийнятими в університеті рішеннями щодо забезпечення якості навчального процесу та їх практичним утіленням, значним небажанням самих викладачів та частини управлінців середнього рівня здійснювати модернізацію навчального процесу. Позитивним результатом анкетування була висловлена готовність усіх суб'єктів навчального процесу взяти участь у співуправлінні його якістю.

Оскільки на час проведення констатувального етапу педагогічного експерименту ще не були остаточно сформовані всі критерії та показники якості навчального процесу, то первинне визначення рівня якості навчального процесу здійснювалось за найбільш важливими, на наш погляд, аспектами. До таких аспектів учасники робочої групи віднесли:

- відповідність змісту навчання стандартам та вимогам роботодавців;
- якість розробки навчальних планів та робочих програм;
- якість організації навчального процесу;
- якість професорсько-викладацького складу;
- рівень інформаційного забезпечення;
- якість навчально-методичного забезпечення;
- якість практичної підготовки студентів;
- рівень упровадження науково-дослідної діяльності в навчальний

процес;

- рівень забезпечення самоосвітньої діяльності студентів;
- рівень взаємодії викладачів та студентів;
- рівень розвитку системи контролю та оцінювання;
- рівень сформованості компетентності випускників.

Основними методами, які були використані в процесі попереднього моніторингу, стали контент-аналіз, спостереження, бесіда, опитування, анкетування, інтерв'ю, експертна оцінка.

Перш за все, було виявлено, що на період 2008 року підготовка тільки 40% спеціальностей ведеться за затвердженими МОН галузевими освітніми стандартами. Це свідчило про певну неузгодженість вимог ринку праці та роботодавців зі змістом підготовки майбутніх фахівців, що заздалегідь знижує їхню компетентність. Дослідження навчальних планів підготовки майбутніх фахівців виявило значну кількість невеликих за обсягом дисциплін, що впливало на перевантаженість навчальної діяльності студентів та збільшувало кількість семестрових заліків та іспитів. Також було виявлено, що за окремими напрямками підготовки вага фундаментальних та фахових дисциплін, які викладаються випусковими кафедрами, не відповідає ані вимогам державних стандартів, ані потребам самих студентів. Отже, випускові кафедри не завжди можуть максимально контролювати якість професійної підготовки студентів. Крім того, більшість планів підготовки на період початку 2008 року (біля 80%) не було переведено в систему ECTS, що не сприяло повноцінному впровадженню у ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» основних положень Болонської системи. Усе це вказувало на необхідність модернізації навчальних планів на засадах уніфікованих підходів до їх розробки.

Дослідженню також підлягали графіки навчальних процесів і розклади занять. У процесі їх вивчення було проведено опитування студентів та викладачів щодо їх задоволення організацією навчального процесу. Головною проблемою, на яку звернули нашу увагу майже всі суб'єкти навчального процесу, була нестача в університеті спеціалізованих лабораторій і комп'ютерних аудиторій.

Під час дослідження якості організації навчального процесу було виявлено, що цей процес потребує ґрунтового нормативного оновлення, оскільки більшість Міністерських положень прийнято понад шість років тому і вони не відповідають сучасним потребам. У цьому контексті ми намагались з'ясувати, чи знають студенти про існування документів, які регламентують їхню діяльність та функціонування навчального процесу загалом. Результати анкетування засвідчили, що переважна більшість студентів (93%) знає про існування таких документів та розуміє їхнє значення для функціонування навчального процесу, проте зміст цих документів вони не знають.

Нами було досліджена якість професорсько-викладацького складу університету. Показники свідчать, що 61,9% викладачів не мають

наукового ступеня і це безпосередньо впливає на якість навчального процесу. Тому однією з проблем, яка потребує вирішення, є підвищення якості професорсько-викладацького складу.

Подальшим кроком нашого моніторингу стало визначення рівня інформаційного забезпечення навчального процесу. Як указували під час опитування студенти (біля 40%), вони зовсім не задоволені наявним рівнем інформаційного забезпечення, оскільки відчують нестачу комп'ютерних засобів, їх моральне старіння, наявність застарілих програмних продуктів, які вже давно не використовуються на реально діючих підприємствах, або відсутність необхідних для оволодіння змістом дисципліни комп'ютерних програм. Тільки 32% студентів більш-менш задоволені рівнем інформаційного забезпечення навчального процесу.

Позиція викладачів щодо якості інформаційного забезпечення в університеті була неоднозначною. Більшість викладачів (84%) відзначали, що керівництво університету ставить завдання з підвищення рівня інформатизації навчального процесу, однак наявна матеріально-технічна база не відповідає окресленим завданням. Саме тому викладачі (38%) не бачать сенсу в розробці мультимедійних лекцій, оволодінні новими програмами, упровадженні інформаційних технологій у власну викладацьку діяльність.

Разом з цим викладачі (47%), які готують фахівців у сфері комп'ютерних технологій, документознавства, дизайну, туризму, готельного господарства, журналістики, видавничої діяльності та інших напрямів підготовки, відзначали, що зміст підготовки (від 40 до 80% для різних спеціальностей) передбачає використання сучасних інформаційних технологій. Тому розв'язання означеної проблеми потребує нагального вирішення, оскільки значною мірою впливає на якість навчального процесу.

Оскільки рівень інформаційного забезпечення передбачає й наявність різноманітних джерел навчальної та наукової інформації, то нами було досліджено діяльність бібліотеки університету у 2008 році. Для цього ми вивчали звітну документацію та проводили бесіди з працівниками бібліотеки. Виявилось, що пріоритетним напрямом роботи бібліотеки є забезпечення якості наукового та навчально-методичного процесів і створення єдиного інформаційного простору для користувачів. Відповідно до цього щорічно розширюється бібліотечний фонд, до якого останнім часом усе більше входять електронні видання. Створено сайт бібліотеки, електронний каталог, що покращило якість обслуговування відвідувачів. У 2008 р. до бібліотеки надійшло 19 846 екземплярів і 2793 назв документів, а також 322 назви періодичних видань (журналів – 264, газет – 58). Утім, як зазначали працівники бібліотеки, є певні проблеми із забезпеченням навчальною, науковою та навчально-методичною літературою студентів, які навчаються за недавно відкритими в університеті напрямами підготовки й деякими спеціальностями, за якими

в Україні вкрай обмежено видається така література.

Завідувачі кафедр, викладачі та студенти старших курсів під час обговорення рівня забезпечення навчального процесу різними джерелами інформації вказували, що воно стало суттєво покращуватись. Рівень задоволення якістю цього складника інформаційного забезпечення навчального процесу виявився досить високим (78% респондентів).

Наступним кроком нашого моніторингу було дослідження якості навчально-методичного забезпечення. Моніторинг було проведено в трьох структурних підрозділах університету, а саме: Інституті економіки та бізнесу, Інституті інформаційних технологій, Інституті торгівлі, обслуговуючих технологій та туризму. Було виявлено, що хоча наявність робочих програм і складає 99,6%, утім інші складники навчально-методичного комплексу розроблені недостатньо. Так, наявними були тільки 80,53% конспектів лекції, а методичні рекомендації до самостійної роботи забезпечують тільки 73,21% навчальних дисциплін. Щодо навчально-методичного забезпечення практичних та лабораторних занять, то виявлено тільки 78,47% необхідних планів семінарських занять і лабораторних робіт. При цьому значна частина цих методичних матеріалів не оновлювалась вже протягом 4 – 6 років. Викликало сумнів і якість значної частини наявного навчально-методичного забезпечення. Означене пояснювало те, що більше 40% студентів не задоволені якістю навчально-методичного забезпечення, а 32% серед цих матеріалів використовують тільки плани семінарських занять і лабораторних робіт, а також беруть завдання до самостійної роботи.

Також було виявлено, що кожна з кафедр має власний погляд на оформлення навчально-методичного забезпечення, зокрема робочих програм, та його складники. Це вказувало на необхідність створення низки нормативних внутрішніх документів, які регламентували організацію навчально-методичного забезпечення в університеті.

Одночасно з перевіркою навчально-методичного забезпечення ми встановлювали стан забезпечення самостійної діяльності студентів. Як уже зазначено вище, були відсутніми понад 25% методичних рекомендацій до самостійного виконання студентами різноманітних завдань. Не всі наявні методичні рекомендації надавали ґрунтовний опис того, яку мету передбачає виконання студентами цієї самостійної роботи; яким чином розв'язувати ті чи ті завдання; до яких джерел звертатися, щоб отримати додаткову інформацію; у якому вигляді оформлювати результати самостійної роботи і в які терміни подавати викладачеві. Звернули ми також увагу, що не всюди було зазначено, яким чином оцінюється самостійна робота і як це впливає на підсумкову атестацію.

Особливу увагу було приділено організації виконання такого виду самостійної роботи студентів, як курсові та дипломні роботи (проекти), а також наявності їхнього методичного супроводу. Такий напрям моніторингу самоосвітньої діяльності студентів пов'язаний з тим, що спеціальності, підготовку яких здійснюють в Інституті інформаційних

технологій, Інституті економіки та бізнесу, Інституті торгівлі, обслуговуючих технологій та туризму, мають значний прикладний характер. Дослідження встановило, що методичне забезпечення існує для всіх наявних у планах підготовки курсових та дипломних робіт (проектів), хоча й не всі кафедри здійснюють їх щорічне оновлення. Не завжди змінюються й напрями досліджень курсових та дипломних робіт (проектів), що, з одного боку, спрощує роботу викладачів, з іншого, – негативно впливає на сенс роботи самих студентів.

Також було проведено опитування студентів та викладачів стосовно організації самостійної роботи студентів. Студенти (78%) вказували, що їм для виконання самостійної роботи бракує позааудиторного спілкування з викладачами, а наявне методичне забезпечення не дає відповіді на всі запитання. Викладачі зазначали, що навчальне навантаження передбачає досить обмежену кількість годин (2 год.) на контроль самостійної роботи з дисципліни за кожною зі спеціальностей. Невелика кількість годин надається на керівництво курсовими роботами (проектами).

Зазначене вище свідчить, що проведення консультацій, з одного боку, стає необхідністю для оволодіння студентами всього обсягу знань та вмінь, з іншого, – є ініціативою викладачів та свідчить про рівень їхнього ставлення до своїх обов'язків. І хоча на кожній з кафедр складено графік консультацій, не кожен викладач ретельно дотримується його. Найбільшу проблему, за словами студентів, становить спілкування з викладачами-сумісниками. При цьому було виявлено позитивний досвід контролю викладачами самостійної роботи студентів через мережу Інтернет. У зв'язку з цим відзначаємо роботу кафедр товарознавства, менеджменту, маркетингу, інформаційних технологій та систем, що входять до складу структурних підрозділів, які перевірялися.

Узагалі проблема взаємодії студентів та викладачів є провідною в навчанні, і говорити про якість навчального процесу без її розв'язання неможливо. Відсутність можливості постійно взаємодіяти, про яку говорили студенти та викладачі в бесідах, підштовхувало нас до більш глибокого дослідження цього аспекту якості навчального процесу. Ми намагались з'ясувати, яким чином відбувається взаємодія між викладачами та студентами в аудиторний час, чи використовують викладачі певні технології чи методи навчання, що стимулюють пізнавальну активність студентів і дозволяють ефективно передавати навчальну інформацію.

Результати анкетування засвідчили, що тільки 23,2% викладачів, які брали участь у констатувальному етапі педагогічного експерименту, на високому рівні володіють навичками педагогічної взаємодії й намагаються використовувати в навчальному процесі різноманітні методи та технології, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів. Переважна більшість викладачів (67,8%) здійснює педагогічну взаємодію на середньому рівні.

Трохи інший погляд на взаємодію між студентами та викладачами ми отримали від самих студентів. Зазначимо, що перед анкетуванням ми просили студентів оцінювати не конкретних викладачів, а подумки представити всіх тих, хто викладає в цьому навчальному році. За таких умов відсоток викладачів, які володіють високим рівнем педагогічної взаємодії, суттєво скоротився (14,3%). Особливо на це вплинув низький рівень використання в навчальному процесі активних методів навчання й переважне проведення викладачами занять у традиційній формі. Найбільш проблемними позиціями стали також адекватність оцінювання знань студентів, наявність суб'єктивізму відносно окремих студентів групи, відсутність на заняттях атмосфери заохочення до активного пізнання.

Досить важливим аспектом нашого моніторингу було встановлення якості практичної підготовки студентів у навчальному процесі. З цією метою були досліджені ті розділи планів підготовки, що стосувались цього аспекту. Було виявлено, що існує досить багато планів, у яких позначено мінімально можливий обсяг практичної підготовки (15 кредитів ECTS).

Викладачі та представники організаційно-управлінської ланки зазначили, що існують певні проблеми знаходження баз практик, керівників практики від підприємств; ускладнено отримання студентами інформації, необхідної для виконання завдань практики; практична діяльність студентів під час практики не завжди відповідає цілям, завданням та змісту практики. Дослідження нами спільно з представниками організаційно-управлінської ланки наказів на практику й договорів з підприємствами та організаціями про проходження на їх базі студентами практик засвідчило, що не за всіма спеціальностями, підготовку яких веде університет, укладено довгострокові договори.

Також нами було досліджено методичне забезпечення практик. При цьому було виявлено, що 32% такого забезпечення має дуже обмежений вигляд. У 48% методичного забезпечення відсутній опис самої процедури проходження студентом практики від моменту його оформлення на практику до часу захисту звіту з практики, не визначені параметри оформлення звіту, критерії оцінювання результатів практики.

Ми провели опитування студентів стосовно їх задоволення проведенням практик. Значна частина студентів (75,7%) не задоволені тим, що вимушені самі шукати місце проходження практики. Студенти також звертали увагу, що не завжди вони можуть отримати на підприємствах та організаціях необхідну інформацію (особливо це стосувалось студентів економічних спеціальностей). Крім того, 37,1% студентів відзначали, що не отримують з боку представників підприємств реальної допомоги в оволодінні професійними вміннями та навичками. Частина студентів (14,3%) зізнались, що фактично проходили практику формально. Такий стан речей, безумовно, не може забезпечити високий рівень сформованості компетентності випускників і свідчить про

низький рівень якості цього складника навчального процесу.

Означене вище дало підстави дослідити стан практичної підготовки під час аудиторних занять. Під час бесід викладачі зазначали, що на заняттях максимально використовують усі необхідні засоби для набуття студентами навичок практичної діяльності. При цьому вказували на моральне старіння багатьох приладів, моделей, навчальних програм та інших засобів або їх відсутність у навчальному процесі. Також ще раз було наголошено на необхідності створення спеціалізованих аудиторій, що відповідає не тільки вимогам набуття студентами професійної компетентності, але й вимогам державних освітніх стандартів. Фактично потреба в оновленні чи створенні таких аудиторій є на кожній випусковій кафедрі університету.

Студенти також відзначали невідповідність останнім досягненням науки й техніки багатьох технічних засобів навчання. При цьому вказували на те, що понад 20% викладачів володіють навичками професійної діяльності на не високому рівні, оскільки не мають досвіду роботи на підприємствах чи в організаціях галузі.

Наступним аспектом нашого дослідження стало виявлення рівня впровадження науково-дослідної діяльності в навчальний процес. Для цього нами був досліджений звіт з науково-дослідної роботи в університеті за 2008 рік. Як свідчать показники, в університетських наукових конкурсах узяли участь усього 129 студентів, у всеукраїнському конкурсі – 48, у всеукраїнських олімпіадах – 79, участь у міжнародних та всеукраїнських наукових студентських конференціях – 369, опублікували результати своєї наукової діяльності 897 студентів. При цьому досить низькі показники мали кафедри Інституту фізичного виховання та спорту, Інституту інформаційних технологій, Інституту обслуговуючих технологій та туризму, Інституту культури і мистецтв.

Вхідний моніторинг рівня розвитку системи контролю та оцінювання засвідчив, що контроль успішності студентів здійснюється у формі поточного, модульного, семестрового та підсумкового контролю (державної атестації). Форми та засоби поточного контролю визначає сам викладач. Модульний контроль передбачає оцінювання якості засвоєння навчального матеріалу залікових модулів. Семестровий контроль здійснюється у формі семестрового заліку, диференційованого семестрового заліку, семестрового іспиту.

Підсумковий контроль (державна атестація) проводиться на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» у формі комплексного кваліфікаційного екзамену з фахових дисциплін; на освітньо-кваліфікаційному рівні «спеціаліст» – у формі комплексного письмового екзамену з першої спеціальності та усного екзамену з другої спеціальності або спеціалізації, якщо вони передбачені навчальним планом, а також у формі захисту дипломної роботи (проекту). Підсумковий контроль на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр» передбачає захист кваліфікаційної магістерської роботи.

У ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» впроваджено систему оцінювання ECTS, що передбачає семестрову оцінку за 100-бальною шкалою, яка є сумою оцінювання всіх передбачених робочою програмою видів роботи студента при оволодінні знаннями, вміннями та навичками з дисципліни.

Опитування студентів засвідчило, що всі вони добре ознайомлені з наявною системою оцінювання та розуміють її вимоги. Як зазначали студенти в попередньому анкетуванні, не всі викладачі (тільки 68%) чітко доводять на початку вивчення дисципліни вимоги щодо оцінювання всіх видів робіт, передбачених робочою програмою. Крім того, не своєчасно надаються питання до контрольних модульних робіт, не завжди чітко сформульовані вимоги до виконання завдань із самостійної роботи.

Бесіди з представниками організаційно-управлінської ланки та викладачами засвідчили, що частина викладачів проводить контрольні модульні роботи у формі комп'ютерного тестування, і це знімає питання суб'єктивної оцінки роботи. При цьому всі учасники бесіди розуміють, що неможливо проводити контроль з усіх дисциплін у такій формі.

Попереднє наше дослідження набуття студентами практичних знань та організації самоосвітньої діяльності засвідчило, що понад третини цих видів робіт не мають чіткої системи оцінювання, а наявна система оцінювання не завжди відповідає системі ECTS. Також не визначено контроль за виконанням курсових робіт (проектів), дипломних та магістерських робіт (проектів). Останнє особливо хвилювало завідувачів кафедр, заступників директорів/деканів з навчальної роботи, оскільки це суттєво впливало на допуск студентів до державної атестації та можливість мати важелі поетапного контролю виконання дипломних та магістерських робіт (проектів). Тобто висвітлювалась ще одна проблема управління якістю навчальним процесом у вищому навчальному закладі, яка потребувала нормативного розв'язання.

Значну увагу під час попереднього моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі було приділено визначенню рівня сформованості компетентності випускників. Для цього були досліджені результати семестрового та підсумкового контролю за 2007-2008 навчальний рік. Крім того, дослідженню підлягали такі аспекти сформованості компетентності, які свідчать про внутрішню готовність майбутніх фахівців до свідомого оволодіння професією, творчої професійної діяльності, можливості розв'язувати різні життєві та професійні проблеми, цілеспрямовано здійснювати професійний та особистісний розвиток, відповідально ставитися до справи. Відповідно до цього стало визначення мотивації навчальної діяльності студентів старших курсів, їхньої готовності до професійної діяльності, Я-концепції студентів, потреб та мотивації структури особистості, комунікативних та організаційних здібностей, рівня конкурентоспроможності майбутніх фахівців, здатності до саморозвитку та самоосвіти. Для цього були

використані адаптовані методики В. Андреева, Т. Ільїної, Н. Кузьміної, А. Реан, В. Ядова, В. Якуніна.

Чисельність замірів, яка була зроблена, не дає нам можливості навести їх у повному обсязі. Головне, що ми намагалися з'ясувати, наскільки студенти старших курсів налаштовані на подальший професійний саморозвиток; чи вважають себе готовими до самостійної професійної діяльності; чи здатні швидко адаптуватися у професійному середовищі. Це дозволило констатувати, що середній рівень компетентності сформовано у 56% бакалаврів, що не може не викликати занепокоєння.

Усі отримані під час попереднього моніторингу результати були систематизовані, проаналізовані та узагальнені, що дало змоги встановити середній рівень якості навчального процесу в університеті (57,4 бала).

Також виявлено низку проблем навчального процесу, що впливали на його якість, та означились шляхи їх розв'язання, а саме:

- невідповідність частини планів підготовки майбутніх фахівців вимогам роботодавців та ринку праці, що потребує вибудовування взаємодії із роботодавцями та врахування їх вимог у змісті навчання студентів;

- відсутність або невідповідність сучасним вимогам нормативних документів, які регламентують навчальний процес, що потребує оновлення та розробки нових нормативних документів в університеті;

- недосконалість навчальних планів підготовки фахівців, їх невідповідність вимогам Болонської системи, що потребує створення єдиних вимог щодо розробки планів та їх оновлення з урахуванням останніх рекомендацій МОН України та НМК за галузями знань;

- нестача спеціалізованих та комп'ютерних аудиторій, технічних засобів навчання або їх моральна застарілість, що вимагало знаходження разом з усіма службами університету поступового вирішення цієї проблеми;

- низька якість професорсько-викладацького складу, що потребувало створення умов підвищення кваліфікації викладачів, їх професійного та наукового зростання;

- недосконалість навчально-методичного забезпечення або відсутність окремих елементів навчально-методичних комплексів, що потребувало створення уніфікованих вимог до розробки робочих програм, інших складників НМК;

- незначний обсяг практичної підготовки студентів, відсутність постійних баз практик, недосконалість їх методичного супроводу, що вимагало перегляду планів підготовки фахівців у бік збільшення, за необхідністю, обсягів практик, створення постійних баз практик за рахунок укладення довгострокових договорів та вдосконалення

методичного супроводу практичної підготовки студентів;

- незначний рівень використання викладачами у навчальному процесі сучасних педагогічних технологій та активних методів навчання, що, перш за все, вимагало створення в університеті умов підвищення рівня педагогічної компетентності викладачів, особливо спеціальних дисциплін;

- незначний рівень участі студентів у науково-дослідній діяльності, що вимагало підвищення зацікавленості і студентів, і викладачів до спільної науково-дослідної роботи за рахунок пов'язання її зі змістом навчальної діяльності;

- недосконалість організації та змісту самоосвітньої діяльності студентів, що потребує доопрацювання та вдосконалення завдань із самостійної роботи, створення методичних рекомендацій до їх виконання, визначення форм та методів контролю й оцінювання;

- недосконалість або відсутність системи оцінювання окремих видів навчальної діяльності студентів, погане інформування студентів про систему контролю та оцінювання, що вимагає врахування цих проблем у нормативних документах, які регламентують навчальний процес;

- наявність середнього рівня компетентності випускників як наслідок недоліків навчального процесу в університеті, що потребувало їх поступового усунення та постійного відстеження динаміки змін за рахунок проведення моніторингу якості навчального процесу.

Попередній моніторинг дозволив повною мірою визначити критерії та показники якості навчального процесу, вказав основні проблеми навчального процесу, що потребували знаходження шляхів їх розв'язання, виявив необхідність продовження експериментальної діяльності задля чого було визначено зміст, завдання та основні напрями подальшої дослідної роботи, пов'язаної з реалізацією у ВНЗ моніторингу якості навчального процесу. Попередній моніторинг також засвідчив необхідність вмотивування всіх суб'єктів навчального процесу до участі у моніторинговій діяльності та організації їхньої скоординованої роботи в управлінні якістю навчального процесу.

Зінченко В. О. Попередній моніторинг якості навчального процесу: результати дослідження

Визначена необхідність розбудови у вищих навчальних закладах системи управління якістю навчального процесу. Вказано на необхідність застосування в процесі управління якістю навчального процесу моніторингу, зміст якого має бути спрямований на дослідження стану не тільки результатів підготовки фахівців, але й функціонування самого навчального процесу. Описано хід організації та проведення у вищому навчальному закладі попереднього моніторингу. Виявлено чинники негативного впливу на якість навчального процесу та окреслено напрями його подальшого удосконалення завдяки реалізації у ВНЗ

моніторингу якості навчального процесу.

Ключові слова: управління якістю вищої освіти, управління якістю навчального процесу у вищому навчальному закладі, освітній моніторинг, моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі, попередній моніторинг, дослідно-експериментальна робота.

Зинченко В. О. Предварительный мониторинг качества учебного процесса : результаты исследования

Определена необходимость построения в высших учебных заведениях системы управления качеством учебного процесса. Указано на необходимость использования в процессе управления качеством учебного процесса мониторинга, содержание которого должно быть направлено на исследование не только результатов подготовки будущих специалистов, но и функционирование самого учебного процесса. Описано ход организации и проведения в высшем учебном заведении предварительного мониторинга. Выявлены факторы негативного влияния на качество учебного процесса и очерчены направления его дальнейшего совершенствования благодаря реализации в вузе мониторинга качества учебного процесса.

Ключевые слова: управление качеством высшего образования, управление качеством учебного процесса в высшем учебном заведении, образовательный мониторинг, мониторинг качества учебного процесса в высшем учебном заведении, предварительный мониторинг, экспериментальная работа.

Zinchenko V. O. Preliminary Monitoring of Quality of Educational Process: Results of Research

Need of construction for higher educational institutions of a control system is defined by quality of educational process. It is indicated the need of use for management of quality of educational process of the monitoring which contents has to be directed on research not only results of training of future experts, but also functioning of the most educational process. It is described an organization and carrying out course in a higher educational institution of preliminary monitoring. The main aspects are defined. on which quality of educational process in a higher educational institution was estimated. Obtained in process of preliminary monitoring data, allowed to establish the average level of quality of educational process. Factors of negative influence on quality of educational process are revealed and the directions of its further improvement thanks to realization in higher education institution of monitoring of quality of educational process are outlined. Need of attraction to monitoring activity and management of quality of educational process of all his subjects is revealed.

Key words: quality management of the higher education, quality management of educational process in a higher educational institution,

educational monitoring, monitoring of quality of educational process in a higher educational institution, preliminary monitoring, experimental work.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2014 р.

Прийнято до друку – 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.

УДК 37.370.176

Н. В. Карпінська

**ДОДАТКОВА НООСФЕРНА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА
ТЕХНОЛОГІЙ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС
ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Інноваційні процеси, що є виразною прикметою демократичного суспільства становлять собою ледь не єдиний, цивілізований, спосіб подолання численних кризових явищ у всіх сферах людського буття. Процес загального оновлення уможливує вже сьогодні вихід України на якісно інший рівень розвитку, у зв'язку з чим особливо актуалізується роль створюючого суб'єкта, здатного до вироблення стратегій подальших прогресивних перетворень.

Сучасна ситуація розвитку інноваційних процесів у освітньому просторі актуалізує остаточне доопрацювання й оформлення здобутків нового педагогічного знання в окрему наукову галузь – педагогічну інноватику. Проте, як показує наша дослідницька практика, зміст педагогічної інноватики не вичерпує всієї проблематики інноваційної діяльності, зумовленої, насамперед, її процесуальним аспектом.

Реальне здійснення інноваційної діяльності вимагає побудови концептуальної основи педагогічного нововведення, що включає цілепокладання, діагностику, прогнозування, розробку програми експерименту, відстеження його перебігу й результату. З огляду на це, існує потреба говорити про дещо іншу галузь міждисциплінарного синтезу – додаткову ноосферну освіту.

Додаткова ноосферна освіта як педагогічна реальність XXI століття можлива через здійснення гуманістичної парадигми у вітчизняній освіті, яка є неминучим процесом формування світового освітнього простору. Соціум цього століття пронизано новими інформаційними технологіями, тому просування шляхом розвитку загальних міжнаціональних зв'язків, де особливо необхідно бути готовими до конструювання оптимальних відносин між суспільством, людиною та природою, є запорукою побудови цивілізованої макродержави. Ноосферно компетентний фахівець початкової освіти, озброєний навчальними та виховними технологіями, повинен бути націленим на моральне ставлення до всього